

de schouw

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

herfstschouw 1974

21e jaargang nr. 3
21 september 1974

INHOUD

blz.

- 45 Zomer-Hoge-Veluwe-dag 15 juni 1974
Spreker: de wildfotograaf Fred. F. Hazelhoff
Verslag: H.M. Sluyter-Vorster
- 50 Jacht en Wildbeheer
Rede van Dr. Voûte bij de opening van het Jachtmuseum in
kasteel Doorwerth
(overgenomen uit De Jager, nr. 16 - 3 aug. 1973)
- 55 Mededelingen van de redactie
- 56 Wilde bloemen en observatie-pad . . . . . N. Prakke-Kley
- 59 Uit het maandverslag van het Park over maart, april,
mei en juni 1974
- 62 Bestuursmededelingen
- 62 De Veertiende . . . . . J. Kammeijer
- 63 Ze zijn er weer, de paddestoelen... . . . . M. Dijkstal
- 64 'Professionele foto-amateur' Ton Berends Jaap de Wit
- 68 Museumnieuws
- 68 Vincent van Gogh
en De Hoge Veluwe . . . . . A.J.M. Gerards (c.q. redactie)

---

de schouw

Orgaan van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe'

Redactie: Mevrouw E.H. Prakke-Kley, Mevrouw W.M.C. Vogelzang-Gieske, Ir. W. James, B.E. Schöffner.

Alle correspondentie aan:

Redactie van De Schouw, p/a Mevrouw E.H. Prakke-Kley,
Zonneheuvelweg 20, Oosterbeek, telefoon 085-333627.

Vaste medewerkers: Mejuffrouw M. Dijkstal, Jkvr. E. Feith, Mejuffrouw W.A. Laseur, de heer E. Beumer en de Fotowerkgroep.

Alle kopij zenden liefst getypt in twee-voud 5 weken vóór de seizoenswisseling. Kopij wordt alleen op verzoek teruggezonden.

Foto omslag:
P. Timmerbeil

Zomer-Hoge-Veluwe-dag

15 juni 1974

Spreker: de wildfotograaf Fred. F. Hazelhoff
Verlag: H. M. Sluyter-Vorster

Daar de voorzitter, de heer Kramer, niet aanwezig kan zijn, heet in zijn plaats de heer Mees de spreker welkom.

De heer Hazelhoff begint met te zeggen, verwonderd te zijn, dat bij dit schitterende zomerweer een zaal met meer dan drie mensen aan te treffen. Hij zal zich nu niet precies aan de aangekondigde titel van zijn lezing houden, maar deze wat uitbreiden, zodat ieder er wel iets in kan vinden, dat hem speciaal interesseert. Om binnen de tijdslimiet te blijven, zal hij het tempo wat opvoeren. De algemene volgorde zal zijn: beginnen met de winter en eindigen met de herfst. Hij benadert zijn onderwerp op een bepaalde wijze: wat hem boeit, probeert hij zo te vertalen in beeld, dat zijn werk een algemeen persoonlijk karakter krijgt.

We krijgen nu eerst een aantal landschapsopnamen te zien, o.a. van de wadden, ijschilfers, knotwilgen die in de uiterwaarden opdoemen uit de mist, het prachtig lijnenspel van rechte populieren, een zonsondergang en de ondergelopen oprijlaan naar de Gelderse Toren, met de zware eikenstammen in het water en de zon als een stralend licht aan het einde.

Daarna volgen watervogels: een zwerm strandlopers, scholeksters, kolganzen en brandganzen.

Voor het maken van dergelijke opnamen, die nu zo snel aan ons voorbij trekken, is heel wat voorbereidend werk nodig (en heel wat geduld). Fotograferen begint met kijken. De heer H. gaat bijv. eerst naar Friesland om de dieren te lokaliseren en hun gedragingen te leren kennen. Het is dan zaak de plek goed te onthouden, want daar zal hij later met

zijn apparatuur terug moeten komen. En dan zijn er van die teleurstellingen, als boeren, die gaan wuiven met een laken om de vogels op de vlucht te jagen of jongens, die de rust verstoren. Desondanks komen weer prachtige opnamen tot stand, bijv. van wilde zwanen met hun rechte halzen en knobbelzwanen, waar duidelijk de knobbel op de snavel te zien is.

Nu volgt een serie opnamen van viervoeters, o.a. moeflons (wilde haarschappen), oorspronkelijk voorkomend o.a. op Corsica, later in Luxemburg uitgezet en nu op Het Loo en op De Hoge Veluwe. Ze hebben zich hier goed aangepast.

De heer H. geeft een beschrijving van deze dieren, speciaal in de winter herkenbaar aan hun witte zadelvlek. De rammen hebben grote horens, die op latere leeftijd soms wat gaan afbrokkelen, de ooien hebben geen horens of kleine.

Nog niet zo lang geleden kon je de moeflons 's morgens heel in de vroegte in grote groepen over de hei op De Hoge Veluwe zien rennen, maar door het toenemen van de recreatie houden ze zich meer schuil.

Daarop volgen de uilen: de ransuil met zijn oortjes (opname in de Flevo-polder), de bosuil, die 30 à 40 cm groot wordt, jonge steenuilen en niet te vergeten de grote oehoe met zijn oranje ogen, die vroeger hier in het wild voorkwam, maar nu niet meer.

Dan de roofvogels: een buizerd, die haar jongen de lekkerste beetjes van een geplukte houtduif voert, en de havik, onze grootste en machtigste roofvogel. Een verenkrans geeft aan, waar een roofvogel zijn prooi geplukt heeft. Dit plukken gaat vliegensvlug in zijn werk.

Nu komen in snel tempo afbeeldingen van de grote lijster, de pestvogel (die er vroeger ten onrechte van beschuldigd werd de pest te verspreiden) en een eekhoorn, die met zijn kop omlaag langs een stam naar beneden loopt.

Prachtig zijn de korhanen met de witte rozet onder de staart en de rode eeltplek op de kop. Bij het baltsen van de korhanen zijn in de vroege ochtend vanuit een schuilhut hele

gevechten te zien (en te fotograferen met een 300 mm objectief). De sterkste en taaieste wint en krijgt hierdoor het recht zich te vermenigvuldigen.

Dan volgen de kemphanen met hun verschillende gekleurde kleed, de tureluur, de kluut, de scholekster, het visdiefje, de zilvermeeuw, de bergeend, de eidereend, de kiekedief, de wulp met zijn naar boven gekromde snavel en de velduil.

De graspieper met een jonge koekoek in zijn nest vormen een drama op zichzelf. De koekoek heeft de rechtmatige jongen al uit het nest geworpen en spert zijn grote snavel wijd open. De felrode kleur aan de binnenkant brengt de pleegouders ertoe steeds meer in de bek van de niet te verzadigen indringer te stoppen.

De mooie blauwe ijsvogel komt hier niet veel meer voor. We zien een dia van de omgeving,

waar hij zich graag ophoudt. Hij leeft van vis. Aan de manier, waarop hij een vis in zijn snavel houdt, kun je zien, of die voor zijn jongen bestemd is of voor hemzelf. In het eerste geval steekt de kop naar voren, in het laatste de staart. De vinnen van de vis moeten glad naar binnen kunnen glijden.

We zien nog de grote bonte specht, die uit een gat in de boom kijkt, de groene specht (tegen de boom), de zwartkopmees, de blauwachtige pimpelmees, de houtduif, de Vlaamse gaai en de Siberische notenkraaker (met druppelvormige spikkels), die een tijd geleden veel in ons land werd gezien.

Er volgen nog enkele opnamen van koboltachtige boomstronken, zaadpluizen van een soort paardebloem, waarvan door de keuze van het juiste objectief wonderlijk mooie beelden te maken zijn en van een dwaas getatoeëerde boom, die n.b. in een natuurgebied

staat en die helemaal gekerfd is door chacun avec sa chacune, die voor alle eeuwigheid hun namen en harten erin hebben gegrift.

Prachtig zijn de opnamen van grassoorten en waterplanten, genomen bij windstil weer vanaf de rand van een roeiboort, dus vlak bij het wateroppervlak. Ze doen denken aan Japanse prenten.

Van de Japanse toer terug naar de vogels: de fuut, het wouwaapje en de ooievaars, sommige met een heel vies verenkleed.

Grappig is de jonge purperreiger, die op een boomtak instinctief de langgerekte houding heeft aangenomen, die hem in het riet vrijwel onzichtbaar maakt, maar waardoor hij in een boom juist sterk opvalt.

Nu volgen de lepelaar (Naardermeer) en de aalscholver, die ten onrechte de naam heeft, dat hij te veel vis wegvangt. De zwakste vissen vallen nl. het eerst ten prooi en zo verbetert de aalscholver juist de visstand.

Op De Hoge Veluwe komen ook dassen voor, die onder de grond enorme burchten bouwen (wel tot 5 meter).

De wilde zwijnen (de mannetjes worden keisers genoemd, de vrouwtjes baggen) houden ervan zich in de modder te wentelen en zich daarna te schuren, want ze hebben bijna altijd jeuk.

Bij gevechten sperren ze onder- en bovenkaak wijd open en geven zo een klap van onderaf, die hard aan kan komen. Als een wild zwijn na zo'n gevecht met een gescheurd oor uit de strijd komt, trekt hij zich daar niet veel van aan.

De frislingetjes, die lieve, gestreepte kleine biggen, kun je maar beter niet in huis halen, want iemand, die dat eens geprobeerd heeft, zag zijn schemerlamp aan diggelen gaan en de piano kwam er ook niet best af.

Bij de herten leven buiten de bronsttijd de mannelijke en vrouwelijke dieren in afzonderlijke roedels. Ze eten o.a. het loof onder van de bomen en bijv. op het Planken Wambuis is de vaatlijn (ongeveer 2½ meter van de grond) duidelijk te zien.

Nu volgen afbeeldingen van geweiën, waarbij te onderscheiden zijn: de oogtak, de ijstak en de middentak. Er bestaat over geweiën enorm veel lectuur. De opbouw van het ge-

wei is het belangrijkste. Een goede vorm zegt meer dan het aantal vertakkingen. De oorspronkelijke vorm zet zich ook in de geweiën van volgende jaren voort.

Een ree is geen klein hert, maar een heel andere diersoort, al zijn ze natuurlijk wel ergens familie van elkaar. De kleur kan variëren van rood- tot donkerbruin. We spreken over een sprong reeën en een roedel herten. Als een ree haar kalf niet kan meenemen, bijv. omdat het nog te zwak is, verstopt ze het om het later weer op te halen. Als de mens het vindt, kan hij het best op een afstand blijven en het niet aanraken, anders kan het gebeuren, dat de hinde, als ze terugkomt, haar kalf niet meer herkent.

Een oude bok vertoont een typisch maskerachtige tekening op de kop. De witte vlek van achteren heet de spiegel. Als er onraad is, wordt de spiegel sterk gespreid.

De bronsttijd van de herten begint ongeveer half september.

Een roedel vrouwelijke herten, het zg. kaalwild, wordt aangevoerd door een leidhinde en dit blijft ook in de bronsttijd zo. Voor die tijd maken de herten een periode door van rust en goed eten en dat is ook wel nodig, want er wordt straks veel van hun krachten gevegd.

Ieder mannelijk hert probeert nu, of hij genoeg kracht heeft om een roedel te beheren. Het zg. plaatshert, dat een roedel kaalwild om zich heen heeft verzameld, probeert dit bij elkaar te houden en o.a. door te burlen alle herten, die in de buurt komen, te verjagen. Zelfs de 1-jarige spitsers worden niet getolereerd.

Gedurende de bronsttijd nemen de (mannelijke) herten bijna geen voedsel op. Ze eten wel eens een hap, maar het blijft onverteerd in de maag liggen.

Naarmate de bronst vordert, komen er meer herten op het roedel af en het plaatshert krijgt ontzettend veel te doen.

Drinken doen de herten in deze tijd enorm veel. Zo'n hert kan wel 5 minuten achter elkaar drinken. Als het wegloopt, kun je het

water horen klotsen. Het hert pekelt de onderkant van zijn lichaam en als hij gaat liggen bakent hij door de penetrante geur zijn territorium af.

Tijdens de bronst worden gevechten geleverd om het bezit van de hinden.

Bovenstaand relaas wordt door de heer H. geïllustreerd met schitterende opnamen, vaak tot stand gekomen onder zeer slechte belichting, want de bronst speelt zich hoofdzakelijk af in de nacht en ochtendschemer. Op verzoek gunt de heer H. ons nog een klein kijkje in de fotografische keuken. Hij werkt met een Leica reflex met verschillende objectieven, tot 460 mm, voor wildfoto's, en kodachrome-films.

Hiermee eindigt de lezing. Wij hebben een heerlijke ochtend gehad. De heer Mees dankt de heer H. voor alles wat hij ons heeft laten zien en biedt hem daarbij een boekenbon aan.

Nu wordt er nog even gepraat over de beide geplande fietstochten. De tocht van 15 km zal door het Noordelijk gedeelte van het Park gaan langs echte fietspaden, de langere tocht o.a. over de zandweg door de Plijmen, die wel wat mul kan zijn.

Jacht en Wildbeheer

Bij de vele Vrienden van De Hoge Veluwe is de jacht nog steeds een probleem.

Bij de opening van het Jachtmuseum in Kasteel Doorwerth hield Dr. Voûte een rede, waarin de noodzaak van de jacht in ons gecultiveerde land nog eens wordt belicht.

Hier volgt de rede die Dr. Voûte, oud-directeur van het Ithon, uitsprak vóór mr. Geertsema de officiële opening verrichtte:

Over enkele ogenblikken zal dit jachtmuseum worden geopend en voor het publiek te bezichtigen zijn. Daarbij hebt u mij gevraagd, mijnheer de voorzitter, om enkele woorden te spreken over de betekenis van de jacht voor ons land. Dat vraagt u aan mij, die zelf geen jager is. Ik heb het een paar jaar geprobeerd, maar het lag me niet, ik heb geen jachtpassie en ik geloof dat ik wat te veel medelijden heb met de dieren die voor mijn geweer komen. De hazen, die ik heb gedood, heb ik niet geschoten: twee maal heb ik er één niet kunnen ontwijken met de auto en twee maal heeft mijn hond er in een onbewaakt ogenblik één gegrepen en gedood. Ik zal er niet verder op ingaan of ik deze hazen volgens de bepalingen heb laten liggen, maar ze smaakten voortreffelijk.

Al ben ik dan zelf geen jager, ik heb wel belangstelling en waardering voor de jacht als vorm van natuurbeheer en ik heb een zeer grote waardering voor de jagers, die deze jacht in ons land uitoefenen en voor de wijze waarop zij dit doen. Ik heb de goede jagers leren kennen als voortreffelijke natuurbeheerders en met een grote liefde voor de natuur als geheel en vooral voor het wild, dat aan hun zorgen is toevertrouwd. Voor hen die zeggen: hoe kan dat nou, graag jagen en toch van deze dieren houden? wil ik antwoorden: het ligt niet in het rationele vlak, het is een kwestie van emotie, die ik zelf ook niet aanvoel, maar ook wanneer dit het geval is dan moeten wij constateren dat het zo is, daarbij beseffende dat wij niet alles wat is

ook kunnen begrijpen. Ik wil het hier niet verder over hebben, maar wel het een en ander zeggen over de rol van de jacht in het natuurbeheer.

Ongerepte natuur hebben we in ons dicht bevolkte land nergens meer. Overal heeft de mens zijn stempel in of op gezet en het zou niet rationeel zijn om bij het beheer van de natuur te streven naar een eliminatie van de mens of te doen alsof hij er niet zou zijn.

Maar ook al is er geen ongerepte natuur, toch zijn er wel natuurkrachten, die op zich zelf niet aan de wil van de mens zijn onderworpen en hetzelfde geldt voor elementen van wat wij thans als vrije natuur betitelen. Wij bevinden ons hier aan de voet van het Veluwe-complex. Wanneer er geen mensen zouden zijn dan zou dit hele gebied een groot bos zijn, loofhout, dus geen grove den, waaruit thans het grootste deel van onze bossen bestaat. Wanneer de mens zou verdwijnen dan zouden we mogen verwachten dat het gehele gebied op den langen duur zich weer zou ontwikkelen tot een loofbos. In hoeverre dit zou lijken op het oorspronkelijke bos, laat ik in het midden. Waarschijnlijk zullen er wel soorten van planten en dieren zijn, die wij hebben ingevoerd en die zich zouden kunnen handhaven. Ik denk daarbij aan Amerikaanse eiken, de *Prunus serotina* om enkele planten te noemen en aan wasbeertjes en nertsen en misschien op sommige plaatsen aan muskusratten. De weg welke de natuur zou afleggen tussen het tegenwoordige landschap en het toekomstige loofbos is van nature gegeven en mogen wij dus beschouwen als een gevolg van het spel van de vrije natuurkrachten.

Nu moeten wij wel bedenken dat een dergelijk natuurbos over het gehele Veluwe-complex een eentonig geheel zou worden. Wie het noorden van Finland heeft bezocht, zal dit beseffen. Hetzelfde geldt voor lieden, die hebben rondgedoeld in de toch zo rijke tropische oerwouden. Een natuurbeheer dat toch altijd de verlangens van de recreërende mens moet incorporeren in zijn doelstelling, zal dus nooit mogen streven naar het ontstaan van een dergelijk geheel.

Dit betekent dat het natuurbeheer gebruik zal moeten maken van de krachten welke het in de natuur aantreft, maar deze krachten zal moeten leiden om zodoende tot een gewenst resultaat te komen. Soms moet de ontwikkeling worden geremd, soms in een of andere richting afgebogen.

Een enkel voorbeeld moge dit toelichten: wanneer we ons oudste natuurmonument, het Naardermeer, aan zijn lot zouden overlaten dan zou het ongetwijfeld vervenen en tot een stukje weideachtig gebied worden. Alles wat wij er thans zo mooi vinden zou verdwenen zijn: de lepelaars en andere broedende water- en oevervogels. Willen wij het monument handhaven, dan moeten wij er voor zorgen dat het open blijft en dat gebeurt dan ook. De ontwikkeling van de natuur wordt afgeremd. Het zelfde doen wij op onze Veluwe heidevelden. Zonder menselijk ingrijpen zouden zij met vliegdennen volgroeien en tot een bepaald niet aantrekkelijk vliegdennenbos worden. Het natuurbeheer zorgt er voor dat dit niet geschiedt.

De recreant heeft behoefte aan contact met hetgeen hij aanvoelt als "vrije natuur". Dit is geen ongerepte natuur, maar wat is het dan wel? Een verlaten akker, waarop vanzelf onkruiden opkomen, wordt door de wandelaar niet gevoeld als vrije natuur, hoewel de natuurkrachten de vrije loop is gelaten. Een grove-dennenbos of een bos van douglassparren echter wel, hoewel dergelijke bossen helemaal door de mens zijn aangeplant en in hun ontwikkeling zijn begeleid. De niet deskundige echter heeft dit niet in de gaten en voelt zich zodoende opgenomen in de natuur. We zouden kunnen zeggen dat de recreant als vrije natuur beschouwt alles waarin hij de mens niet, of althans niet merkbaar bespeurt.

Dit geldt voor het bos, dus voor een gemeenschap van planten.

Het zelfde echter, of misschien nog meer geprononceerd, neemt men waar in het contact met de dieren. Wanneer een recreant loopt langs een wei waarin koeien of varkens grazen, dan doet hem dit niets. Hij uit zijn waardering of afkeuring met een:: "kijk eens

wat een leuke biggetjes of kalfjes" of een "wat zijn die koeien toch stomme beesten". Maar stel u voor dat er in deze wei en dan niet achter hekken, een wisent of een oeros zou lopen of wel dat men in de wei een wild zwijn ziet overtrekken, dan heeft de recreant iets meegemaakt waarover hij nog zeer lang spreekt. Een geit bij een boerderij is heel wat anders dan een hert dat men in een bos tegenkomt. En zelfs wanneer men op het bovenbedoelde verlaten stukje bouwland een ontsnapte koe ziet of een hert, dan maakt het hert indruk en de koe niet. Kippen op een boerderij vindt men wel aardig, maar heel wat anders is de ontmoeting met een fazant of een patrijs of een korhoen. Het verschil is dat men in het ene geval de getemde, aan de wil van de mens ondergeschikt gemaakte, de tot slaaf gemaakte natuur waarneemt, in het andere het volkomen vrije en ongebondene. Een hert in de natuur maakt meer indruk dan een hert in de dierentuin, hoe schuw het dier in het laatste geval ook moge zijn gebleven. In het laatste geval is het alleen maar zielig.

Contact met de vrije natuur is het contact met het niet onderworpen, met het vrije. Dit zal ook door de jager zo worden gevoeld, wanneer hij jaagt op dieren in de vrije natuur. Geen jager voelt iets voor het jagen op koeien in de wei en zelfs hadden de jagers destijds een groot bezwaar tegen het feit dat ter wille van het onderzoek in een bepaald gebied de reeën van halsbanden waren voorzien. Zij liepen geheel in het wild maar werden niet meer als zodanig aanvaard of beter, ervaren. De jagers wilden deze dieren niet schieten tot groot ongenoegen van de onderzoekers, die wilden nagaan welke leeftijdsclassen van de reeën het meest van de jacht te lijden hadden.

Zo zijn we dan ten slotte weer bij de jacht terecht gekomen en wel als onderdeel van een natuurbeheer dat is gericht om de recreërende mens in contact te brengen met de vrije natuur. De jacht, op deze wijze beschouwd, is een deel van het wildbeheer dat zelf weer een onderdeel is van een doelbewust gevoerd beheer van de natuur.

De eigenlijke taak van het wildbeheer is om er voor te zorgen dat de mens, die daaraan behoefte heeft, plotseling kan komen te staan tegenover grotere dieren, die niet zijn onderworpen aan de wil van de mens, die vrij zijn te gaan waarheen zij willen, die vrij zijn te eten waarvan zij wensen. Laten we goed beseffen dat de jager zelf zo'n recreërende mens is, veelal iemand die een zeer grote behoefte heeft aan een recreatie in de vrije natuur in verband met zijn dagelijks werk, dat juist psychisch zeer veel van hem eist.

Het jagen zelf is een sluitstuk op het wildbeheer. De jager, althans de goede, kent zijn terrein, weet wat er op leeft, weet tevens wat er op kan leven en in welke dichtheden de verschillende wildsoorten mogen worden toegelaten. Hij beseft zeer goed dat een teveel aan plantenetende dieren — wild — de vegetatie beschadigt of wel vernietigt, waardoor de natuur verarmt en ook het wild in een slechte conditie geraakt. Een teveel aan reeën levert dieren met armetierige gewettjes (Van Haaften), een teveel aan herten kan, zoals we destijds op de Veluwe hebben kunnen waarnemen, zulke zwakke dieren leveren, dat een grote sprong de rug van de jonge dieren kan doen breken.

De jacht dient er dus voor te zorgen dat er niet te veel wild in een bepaald gebied aanwezig is — het teveel moet worden afgeschoten. Tegelijkertijd dient zij er voor te zorgen dat niet zoveel wordt weggeschoten dat de wildstand daalt beneden de toegelaten dichtheden.

Dit laatste vraagt om een enkel woord over het al dan niet toelaten van een voorjaarsjacht en van een jacht op trekwild, d.w.z. vogels die broeden in het Noorden en op zoek naar overwinteringsplaatsen ons land passeren dan wel overwinteren hier.

De bron van het leven vindt men in de groene planten. Zij hebben een vegetatieperiode in het warme jaargetij. In de winter staat de groei stil en wordt geen nieuwe organische stof gevormd. Voor de plantenetende dieren betekent dit dat in het voorjaar een overvloed aan voedsel aanwezig is. Deze overvloed houdt in de zomer aan, maar vermin-

dert in herfst en winter. Dan moeten de dieren leven van de bestaande voorraden aan plantenvoedsel. In de loop van de winter wordt dus het voedsel steeds schaarser.

De meeste dieren zijn goed op deze omstandigheid ingespeeld. In het voorjaar worden de jonge dieren geboren — men denke aan de jachtvogels — en de bevolkingsdichtheid stijgt belangrijk. Na de broedperiode neemt door allerlei oorzaken deze dichtheid weer af totdat in het voorjaar vlak voor het broedseizoen de dichtheid weer even groot is als een jaar tevoren. Daar nu het voedsel schaars wordt in de winter, betekent dit dat uiteindelijk de hoeveelheid wintervoedsel de mogelijke dichtheid van veel wildsoorten bepaalt. Een jacht na het broedseizoen, die een deel van de dieren uit de populatie doet verdwijnen, maar niet zoveel dat in het voorjaar de bevolkingsdichtheid lager is dan zonder jacht mogelijk, is dus steeds verantwoord. Een jacht in het voorjaar, waarbij dus wordt geschoten van de dieren die de winter hebben overleefd, brengt de stand van het wild op een lager niveau dan nodig is. Voorjaarsjacht is daarom in de meeste gevallen af te keuren. Ik kan daarom niets voelen voor een voorjaarsjacht op snippen, waar in het buitenland veel jagers zo dol op zijn.

Het schieten van trekwild echter is, ook al heeft het niets te maken met het trekwild in ons land — deze dieren toch horen thuis in een noordelijk gelegen gebied dat valt buiten onze beheersmogelijkheden — verantwoord, tenzij er zoveel wordt geschoten dat de stand van de broedende vogels lager is dan zou mogen worden verwacht zonder jacht. Is dit het geval, dan wordt in feite geparasiteerd op het land waarin de vogels broeden. Dit geldt echter niet alleen voor de jacht, maar ook voor het beschikbaar houden van gebieden waarop de dieren kunnen verblijven gedurende de trek of wel tijdens de overwintering. Uit deze omstandigheden zal mogen worden geconcludeerd, dat bij het trekwild er geen direct verband bestaat tussen jacht en wildbeheer in die zin dat de jacht een sluitstuk op het wildbeheer vormt.

Een uitzondering mag misschien worden ge-

maakt ten aanzien van de eendekooien. Het onderzoek van Eygenraam heeft ons geleerd dat onze, door de natuurbeschermers destijds zo gehate eendekooien, ondanks een vangst van rond 200.000 eenden per jaar, eendenproducerende elementen in het landschap zijn, d.w.z. dat de stand van onze wilde eend lager zou zijn zonder het bestaan van de kooien dan thans het geval is. Het onderzoek heeft het verder waarschijnlijk gemaakt dat deze zelfde kooien de omstandigheden voor de trekeenden beter maken dan zonder kooien het geval zou zijn, zodat er reden is om aan te nemen dat deze kooien verhogend zullen kunnen werken op de stand van de broedende eenden in de noordelijke gebieden die voor trek of overwintering gebruik maken van onze eendekooien. We moeten hierbij weer bedenken dat ook de kooien alleen in de nazomer en in het begin van de winter mogen vangen en dat de voorjaarsvangst geheel is afgeschaft.

De tijd ontbreekt om meer dan enkele facetten van het wildbeheer te bespreken. Er zijn er veel meer. Zo b.v. de verhouding tussen de plantenetende zoogdieren en vogels en hun roofvijanden. Kleine roofdieren worden ook tot het wild gerekend, hetgeen niet het geval is bij de roofvogels. Het wildbeheer houdt behoorlijk rekening met de mogelijkheid voor de roofvogels om zich te handhaven. Dat zij zo gering in aantal zijn, kan men in het algemeen niet aan de jacht wijten, maar eerder aan andere vormen van grondgebruik: landbouw, recreatie. Het inzicht van het wildbeheer op de mogelijkheid om in een goed jachtveld ook de kleine roofdieren — rooftuig — tot zijn recht te laten komen is nog te weinig op feitelijke gegevens en te veel op intuïtie gebaseerd. Verder onderzoek zal een basis hiervoor moeten geven, een onderzoek waarbij elk apriorisme wordt uitgesloten.

Er zijn nog vele andere beheersproblemen, zoals het gebruik van aanliggende gronden ten behoeve van de landbouw, het leiden van de recreatie, luchtvervuiling en verontrusting van het terrein enz. Elk stukje grond wordt in ons land nu eenmaal voor meer dan één

doel gebruikt of wordt beïnvloed door ander grondgebruik. Elk beheer zal dus rekening moeten houden met andere beheersvormen om te komen tot een gemeenschappelijke basis.

Dit geldt voor de landbouw, voor het verkeer en natuurlijk ook voor natuur- en wildbeheer. We mogen de hoop uitspreken dat een museum als dit er toe zal bijdragen dat een beter begrip zal ontstaan voor de eisen welke het wildbeheer stelt, opdat andere wijzen van grondbeheer hiermee rekening kunnen houden.

Als verduidelijking van het besprokene nog een enkel woord over het beheer van een tweetal diersoorten, die voor het beleven van de natuur voor velen van groot belang zijn, t.w. het edelhert, ons grootste zoogdier en het korhoen. In beide gevallen betreft het hier standwild en vooral in het laatste geval hebben de dieren een paar speciale eisen, welke zij aan het terrein stellen, d.w.z. wanneer aan deze eisen niet wordt voldaan dan kunnen de dieren zich niet handhaven, ook al is er voedsel in overvloed.

Het edelhert leeft bij ons uitsluitend op de Veluwe, niet slechts achter raster, zoals op De Hoge Veluwe en in het Kroondomein, maar ook nog in de vrije wildbaan. Hier kunnen we drie gebieden van voorkomen onderscheiden: de Oostveluwe met de bossen bij Hoenderloo en het Nationale Park de Veluwezoom, de Noordveluwe van Hulshorst en omgeving tot de omgeving van Epe en de Westveluwe, in hoofdzaak Planken Wambuis en de bossen van de gemeente Ede. Hoewel een zekere uitwisseling plaatsvindt, blijft het merendeel van de herten toch wel in éénzelfde gebied.

In de wintermaanden leveren deze hoge Veluwse bossen en heiden niet zo erg veel voedsel op. In oude tijden moeten we denken dat de herten zich begaven naar de randgebieden langs de rivieren waar zij alles volop vonden, maar waar zich ook hun roofvijanden, als wolven, concentreerden. Tegenwoordig zijn deze gebieden niet meer bereikbaar voor de herten. Dat betekent dat de wildbeheerder er

voor moet zorgen dat de dieren in de Veluwe bossen in de winter het voedsel vinden dat zij vroeger langs de rivieren bemachtigden. Men vindt dan ook thans in de hertengebieden voederakkers en voerplaatsen, waar aan de dieren aardappelen en ander voedsel wordt aangeboden.

Wolven komen in ons land niet meer voor. In de oude tijden zullen zij de zwakke dieren hebben opgegeten, zodat in de wintermaanden alleen de sterksten zich hebben kunnen handhaven. Bovendien zullen zij er voor hebben gezorgd dat de herten bewegelijk bleven. Werden zij door de wolven ontdekt, dan zullen zij, veiligheidshalve, de neiging hebben gehad naar elders te verhuizen. Bevonden zij zich daarentegen in een gebied zonder wolven, dan zullen zij daar zo lang mogelijk zijn gebleven ook wanneer het voedsel niet optimaal was.

Op onze Veluwe hebben we hiervan nog een afschaduwing gezien: in een gebied waar veel te weinig voedsel was, bleven de herten ook toen hun algemene conditie bijzonder slecht was geworden, en dat terwijl zij ruimschoots in de gelegenheid waren andere gebieden op te zoeken waar de voedselsituatie veel en veel beter was. Ik zou de neiging hebben in dergelijke gevallen eens een proef te nemen met honden, die men door het gebied zou kunnen laten lopen. Helaas zal men in ons land dergelijke proeven niet kunnen nemen: de herten zouden na zeer korte tijd onverwacht onze talrijke wegen oversteken en met alle nare gevolgen van dien. Het is mede om deze reden dat wildbeheerders er zoveel bezwaar tegen hebben wanneer wandelaars hun hond vrij laten rondlopen in het jachtterrein.

Herten moeten schuw zijn. Tamme herten zijn levensgevaarlijk, kunnen het althans zijn. Maar dat schuw zijn betekent wel dat zij zich moeten kunnen verbergen voor de mens. Herten moeten dus rustgebieden hebben, waarin zij zich kunnen terugtrekken wanneer een terrein te veel door wandelaars wordt bezocht. Deze rustgebieden moeten dus wel vrij worden gehouden van bezoekers. Wordt hieraan de hand gehouden en zorgt men er

voor dat voederakkers en andere voedselbronnen niet in de rustgebieden liggen, dan zal de mens, die zich op een gunstige plaats opstelt, steeds de gelegenheid hebben tegen zonsopgang herten te zien trekken van de rustplaats naar het voedsel. In een dergelijk gebied zal de mens dus inderdaad met de in het wild levende herten, dus met de onbedwongen natuur, in contact kunnen komen. Niet slechts jagers maar ook andere recreanten komen dan aan hun trekken. Maar het wildbeheer moet er wel op zijn ingesteld.

Korhoenders vragen, naar het onderzoek van Eygenraam ons heeft geleerd, heidevelden en wel dicht bijeen gelegen velden met drie verschillende lengten van de planten: lange planten voor het maken van de nesten, half lange voor het zoeken van dekking gedurende de nacht en korte heide die als voedsel wordt gebruikt. Ontbreekt een van deze heidelengten dan verlaten de dieren het terrein ook wanneer de voedseltoestand goed is. De heide moet dus op gezette tijden pleksgewijs worden gebrand.

Heeft men een ongunstig terrein met een lage korhoendichtheid en maakt men, b.v. door het branden van de heide, de toestand optimaal, dan ziet men de stand met een factor 2 per jaar toenemen. Dit betekent dat, wanneer de korren in een hoge dichtheid voorkomen, men tamelijk veel zal kunnen afschieten zonder dat het aantal vogels vermindert. Zelfs heeft het onderzoek geleerd dat het afschieten van hanen in een dichte bevolking het totaal aantal vogels kan doen toenemen. Ik kan hierop niet verder ingaan, heb alleen dit voorbeeld aangehaald, omdat zo vaak door velen ernstig bezwaar wordt gemaakt tegen een volkomen verantwoord afschot van korhoenders in korhoenrijke terreinen. Het zou me te ver voeren om dieper in te gaan op het beheer van deze beide diersoorten. Wat ik er mee wilde aantonen is dat een wildbeheer voor het in standhouden van beide soorten noodzakelijk is. Zonder beheer zouden beide wildsoorten uit ons land verdwijnen of althans in een zo geringe dichtheid voorkomen, dat de recreant er niet veel

aan zou hebben. Hij zou er niet mee in aanraking kunnen komen. Hetzelfde geldt voor vele zo niet alle andere grotere vogels en zoogdieren, waaraan ons land gelukkig nog zo rijk is. Buitenlandse deskundigen, die ik ons land heb laten zien, waren in de regel verbaasd over de wildrijkdom in dit door mensen zo dicht bevolkte land. Dit is het resultaat van een doelbewust en efficiënt gevoerd wildbeheer, waarop wij met recht trots kunnen zijn.

Het lijkt mij nuttig om de bedoeling van hetgeen ik zojuist heb betoogd in een paar stellingen samen te vatten:

I. In een dichtbevolkt land als het onze, waarin geen ongerepte natuur meer bestaat en waarin zelfs in de natuurmonumenten niet kan worden gestreefd naar een vrije ontwikkeling van de natuur, is een strak en konsekwent uitgevoerd beheer een noodzakelijkheid.

II. Ten aanzien van onze grote vogels en zoogdieren gelden dezelfde beheerseisen als voor de gehele natuur. Voor het wild betekent dit dat ter handhaving van het wild een strak wildbeheer een noodzakelijkheid is.

III. Doel van het wildbeheer is het mogelijk

De plannen om in oktober a.s. de vrijwilligershulpactie voor het schonen van open terreinen in het park De Hoge Veluwe te hervatten zijn zo goed als gereed.

In de hoop dat de leden, die in het seizoen 1973/'74 deze actie hebben gesteund, ook het komende seizoen wederom willen meewerken, zullen zij in september persoonlijk een gedetailleerde mededeling ontvangen.

Mochten de persoonlijke omstandigheden onverhoopt zodanig gewijzigd zijn, dat deelname niet meer mogelijk is, dan zal kennisgeving hiervan aan de heer P.C. van Hoek, Wellensteinlaan 13, Arnhem, telefoon 085-616361, op prijs worden gesteld.

Aanmelding van nieuwe vrijwillig(st)ers — waaraan nog steeds grote behoefte bestaat — s.v.p. richten aan bovengenoemd adres. Gaarne met vermelding of men op zaterdag dan wel donderdag kan komen assisteren.

maken van een contact tussen de recreërende mens en de in het wild levende vogels en zoogdieren.

IV. Binnen het wildbeheer vormt de jacht een noodzakelijk sluitstuk hierop.

V. In goed beheerde jachtvelden treft men steeds een goed ontwikkelde natuur aan, waarin de mens een eenheid met de natuur kan beleven. Ook diersoorten voor welke beheer de jacht theoretisch zou kunnen worden gemist, zijn in een dergelijk gebied talrijker dan elders.

VI. Goede jagers zijn altijd goede natuurbeschermers.

Deze rede kan gezien worden als zeer belangrijk, aangezien hierin een niet-jagend wetenschapsman als zijn mening laat blijken, dat de jacht in zijn huidige vorm niet alleen vele positieve aspecten vertoont t.a.v. het faunabeheer en onze wildrijkdom, maar dat de maatschappelijke taak van de jager absoluut noodzakelijk moet worden geacht om ons "kunstmatig natuurlijk evenwicht" in goede banen te leiden.

C.

(Overgenomen uit De Jager, nr. 16 - 3 augustus 1973)

Hieronder nogmaals het lijstje van leden, die zich hebben opgegeven om in voor komende gevallen deelnemers aan bijeenkomsten met vervoer te helpen:

Mevrouw H. Feith - de Savornin Lohman, Zijpendaalseweg 161, telefoon 085-421583, Arnhem

de Heer P.C. van Hoek, Wellensteinlaan 13, telefoon 085-616361, Arnhem

Ir. H. van Medenbach de Rooy, Otterloseweg 314, telefoon 05768-360, Hoenderloo

Mevrouw H. Hoogstraten, Dokter Mijstraat 3, telefoon 05780-4818, Epe

de Heer en Mevrouw A.J. Wit, Graaf Janlaan 11, telefoon 03404-14165, Zeist.

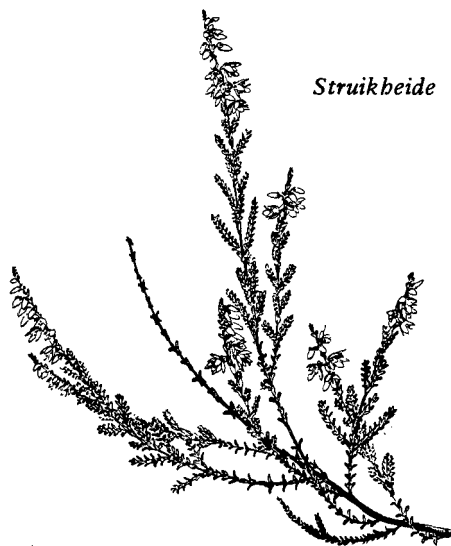
Leden, die dus vervoer naar en van bijeenkomsten zouden willen hebben, kunnen zich *rechtstreeks* met bovenstaande leden in verbinding stellen.

Wilde bloemen en observatie-pad

N. Prakke-Kley

Jacobskruiskruid

Struikheide

Eind juli, midden in de vakantietijd, breek ik er toch uit voor een dag op De Hoge Veluwe. Behalve het werk voor de Redactie van de Schouw is namelijk mijn hoofdrol: huisvrouw, moeder, grootmoeder, gastvrouw en wat je maar wilt in deze branche. Maar na een korte vakantie in Zwitserland, waar de wilde bloemen mij van alle kanten omringden, ben ik nu des te meer geïnteresseerd in het zoeken van onze eigen wilde bloemen in Nederland en speciaal op De Hoge Veluwe. Om alleen al die bij naam en toenaam te kennen, maakt dat je je echt thuis voelt in dat stukje natuur, waar toevallig het Park "De Hoge Veluwe" ligt.

Op weg naar het Park zie ik al langs de kant van de weg, heel gezellig, het wit van duizendblad (*Achillea millefolium* - een *compositae*) samen met het geel van het hertshooi (*Hypericum perforatum* - *Hypericaceae*), waarvan de blaadjes tegen het licht gehouden de perforatie te zien geven, en het geel van het jacobskruiskruid (*Senecio jacobaeae* - ook familie van de *compositae*), waarop vaak veel zebra-rupsen zitten. De kleine tormentilbloemetjes liggen vlak over de grond, bijna op de weg (*Potentilla erecta* - *Rosaceae*). Op de achtergrond beginnen net de hoogopgaande wilgeroosjes te bloeien (*Epilobium angustifolium* - *Onograceae*).

In het Bezoekerscentrum helpt Mevrouw Ebregt een handje om bij zelfgeplukte bloemen, beeldig in vaasjes gezet, de naam te zetten. O.a. staat daar, in de maand juli dus, het jacobskruiskruid, het wilgeroosje, de wilde peen (*Daucus carota* - *Schermbloemigen*). Deze wilde peen is de voedselplant voor de parelmoervlinder. Tot dezelfde familie behoort de pastinaak (*Pastinaca sativa*). Beide versieren de wegbermen in deze tijd. Mevrouw Ebregt, lid van het Bestuur, stimuleert hiermee de belangstelling voor wilde bloemen en hoopt een werkgroep hiervoor op te richten, indien er genoeg animo is.

Lopende van het Bezoekerscentrum naar het observatie-pad haal ik eerst eens diep adem om de geur niet te missen van de eerste takjes bloeiende hei (*Calluna* - *Ericaceae*). En dan begint het.

De opzet van het pad is dat er o.a. echte wilde bloemen langs komen te staan en om de natuur te helpen zijn er allerlei wilde bloemen gezaaid en geplant. Maar daar houdt het niet mee op. Met veel inspanning moet er nu de eerste jaren aan gewerkt worden. Van diverse kanten kreeg het Park zaden en planten aangeboden en als voorbeeld werd o.a. het Heempark bestudeerd in Amstelveen. De heren Landweer en Broerse zijn daar de grote mannen, die dit fascinerende park gemaakt hebben.

De Hoge Veluwe heeft drie doelstellingen met dit pad.

De eerste: om aandacht en belangstelling van de bezoeker te trekken, wat bereikt wordt door grote groepen van eenzelfde plant of bloem te maken. Men herkent en waardeert die soort dan makkelijker en vlugger.

De tweede: om zeldzame planten in veiligheid te brengen, die door achteruitgang van hun biotoop het zelf niet meer kunnen redden, en daardoor de op die planten levende insecten ook weer een levenskans te geven.

De derde: om wilde bloemen ook in het park op andere plaatsen, die daarvoor geschikt zijn, te verspreiden, zoals b.v. op de akkertjes.

Om de beplanting langs het observatie-pad te helpen is er een kwekerijtje aangelegd, waar wordt gezaaid en uitgeplant en zeer zorgvuldig moet worden gewerkt. De nieuwe werkgroep "Wilde bloemen" zou hier erg prettig en nuttig werk samen kunnen verrichten.

Langs het pad staan nu al zoveel bloemen, dat ik niet eens alles kan noemen, maar hier volgen enkele meer opvallende.

Van de familie Samengesteldbloemigen (*Compositae*) vinden we:

Witte kamille (*Matricaria chamomilla*)

Blauwe korenbloem (*Centaurea cyanus*)

Gewoon havikskruid (*Hieracium lachanalii*)

Gele ganzebloem (*Chrysanthemum segetum*)

en ergens opzij, helemaal op zijn eentje, een grote klis (*Arctium*).

Van de familie Anjerachtigen (*Caryophyllaceae*) zijn er een paar mooie vertegenwoordigers:

Avondkoekeksbloem (*Melandrium album*) wit

Dagkoekeksbloem (*Melandrium rubrum*), die kleine rode bloemetjes, die alles opvrolijken

Bolderik (*Agrostemma githago*), de rode ijle bloem, die samen met de korenbloem tussen de rogge opkomt

Mantel-anjelier (*Tunica prolifera* of *Dianthus prolifera*).

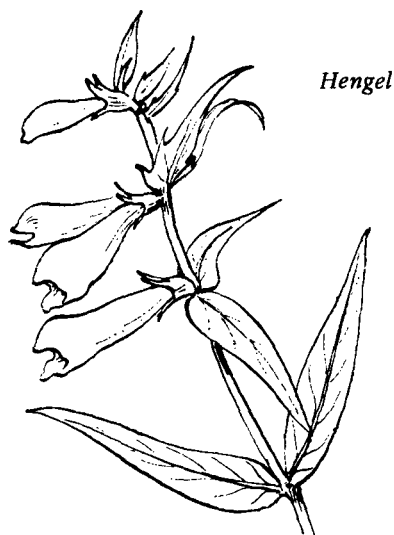
Van de familie Helmkruid- of Leeuwenbekachtigen (*Scrophulariaceae*):

Zwarte toorts (*Verbascum nigrum*)

en de witte variëteit, die daar al voor kwam

Vlasleeuwenbek (*Linaria vulgaris*) is een halfparasiet op de wortels van gras

Hengel (*Melampyrum pratense*) komt als een zeer bescheiden bloemetje vooral voor in eikenbos en werd vroeger als geitenvoer gebruikt.

Van de familie Lipbloemigen (*Labiaten*):

Teucrium scorodonia langs droge zandwegen

Prunel (*Prunella vulgaris*), een oersterke grondbedekker, die gezellig paars bloeit en in de tuin een gevaar voor zijn zwakkere broeders is

Wilde marjolein (*Origaron vulgaris*), een kruid dat gebruikt kan worden als thijm en veel voorkomt in de Betuwe en Zuid-Limburg, maar ook op De Hoge Veluwe.

Van de familie Kruisbloemigen (*Cruciferen*), bloemetjes met vier kroonblaadjes en zes meeldraden, waarvan vier lang en twee kort:

Grijskruid (*Berteroa incana*), een plant waarop veel bijen en zweefvliegen komen.

Van de familie Sleutelbloemachtigen (*Primulaceae*):

Penningkruid (*Lysimachia nummularia*), een grondbedekker op vochtige grond met grote gele bloemen
Guichelheil (*Anagallis*), laag bij de grond tussen het koren met gele en oranje-rode bloempjes.

Van de familie klokjesbloemen (*Campanulaceae*):

Zandblauwtje (*Jasione montana*)

Van de familie *Hydrophyllaceae*

Phacelia tanacetifolia - de enige uitheemse plant, die verbouwd wordt voor de bijen door de imkers en zich zo hier en daar al verwilderd heeft.

Iets bijzonders is nog het duivelsnaaigaren, een parasiet, die met lange, rode draden groeit op de hei en bloeit met kleine witte rozetjes. Voor de fazanterie, links in de hei moet hij staan.

Dan heb je nog de grote en kleine wolfsklauw, zeer zeldzame sporenplanten, die hier in het Park veel geleden hebben van de wilde zwijnen.

Maar voorlopig is het genoeg en met medewerking van de plantenwerkgroep hoop ik een volgend keer meer te vertellen.

Meer over het observatie-pad kunt u naslaan in het herfstnummer van de Schouw 1973, geschreven door de Heer Klein.

DE WILDBAAN GESLOTEN

Wij maken de lezers van de Schouw erop attent, dat de Wildbaan gesloten zal zijn van 16 september t/m 15 oktober a.s.

Red.

Uit het maandverslag van het Park

maart 1974

Stormschade

De totale hoeveelheid stormhout, die werd verkocht en waarvoor bij het Staatsbosbeheer het zg. ruimingssubsidie werd aangevraagd, bedraagt 22.046 m³. Dit kwantum blijkt 1.780 m³ groter te zijn dan dat, waarop wij kort na de twee stormen — toen het nog een chaos was — de hoeveelheid stormhout hadden getaxeerd.

Herbebossing

Tijdens de twee stormen werd over een totale oppervlakte van ruim 150 ha het bos geheel of nagenoeg geheel gestreken.

De herbebossing van al deze "kap"vlakten zal ons in de komende jaren nog voor heel wat problemen stellen. Een ernstige handicap bij dit alles is ook nog, dat een groot deel van de stormvlakten òf te klein is òf een dermate ongunstige vorm heeft, dat het onmogelijk is om deze percelen op economische wijze — tijdelijk — tegen wildschade te omrasteren.

In sommige gevallen zullen wij gebruik kunnen maken van natuurlijke bezaaiing van grove den, alsmede van natuurlijke opslag van berk en andere loofhoutsoorten.

In verband met de grote behoefte aan plantsoen zijn in onze kwekerijen de volgende naaldbhoutsoorten uitgezaaid: douglas, fijnspar, Japanse lariks, Weymouthden en West-Amerikaanse hemlock.

Edelherten

Eind maart waren er 48 afwerpstangen gevonden, waarvan slechts 7 complete stellingen. Ook uit de afworpen blijkt de onverminderd goede kwaliteit van het roodwild.

Moeflons

Op 4 maart — vrij vroeg dus — werd het eerste moeflonlam waargenomen.

Reewild

Het experiment met het reewild in het Bospark "De Vogelvijvers", welk terrein in 1972 werd ingericht, schiept nogal wat problemen. In dit omrasterde gebied van ruim 30 ha zijn reeën uitgezet (vnl. vrouwelijke dieren), afkomstig uit andere revieren (o.a. uit de duinen).

Het terrein is door esthetische kap, het aanbrengen van jonge beplantingen en de aanleg van boswegen fraaier en aantrekkelijker gemaakt en bovendien geschikter gemaakt voor reewild. Vóórdát bovenbedoelde reeën hier werden uitgezet, zijn eerst alle wilde zwijnen uit dit omrasterde gebied gedreven (de combinatie reewild-zwartwild is nl. voor het reewild niet gunstig).

De bedoeling van dit experiment was tweeledig:

- a. onze bezoekers in de gelegenheid te stellen om wat gemakkelijker reeën te zien te krijgen en
- b. met de aanwas de — relatief slechte — reewildstand in het Noordelijk Cultuurge-deelte te verbeteren.

De ontwikkeling van dit ingevoerde reeënvolkje liet niets te wensen over. Toen de dichtheid echter te groot werd ($\pm$ 23 stuks op ruim 30 ha), hebben we getracht de stand te verminderen door een aantal dieren in netten te vangen en ze vervolgens buiten "De Vogelvijvers" weer los te laten. Aan deze methode kleven echter grote bezwaren. Er wordt gezocht naar een andere oplossing.

Ten slotte zij nog vermeld, dat een haarziekte bij het reewild (in het gehele Park) bleek te zijn veroorzaakt door een onschuldige haarmijt. Zodra de reeën zich in hun zomerdos hebben gestoken, zal er niets meer van te zien zijn.

Everzwijnen

Op 19 maart werden in het Museumpark — door een bezoeker — de eerste frislingen gezien: een zeug met 8 biggen. Nog geen 14 dagen later waren er reeds 40 frislingen geteld. Opvallend is, dat de worpen dit jaar vrij groot zijn.

april 1974

Herbebossing

In de verslagmaand werd een (bescheiden) begin gemaakt met de herbebossing van stormvlakten: op "Kemperberg" werd ruim 2.5 ha en in het Noordelijk Cultuurgedeelte ruim 1 ha herbeplant met 3-jarige grove den.

"Observatiebos"

Flora en fauna van dit bospark ontwikkelden zich naar wens. De heer J. Landwehr (Adjunct-Directeur van de Gemeentelijke Parken- en Plantsoendienst van Amstelveen), een bijzonder knap botanicus, die ons vorig jaar – bij de aanleg van het "Observatiebos" – al enorm had geholpen, niet alleen met het geven van adviezen doch ook door het beschikbaar stellen van een groot aantal wilde planten en zaden, voorzag ons wederom van een grote hoeveelheid zaden en planten, die op "De Hoge Veluwe" thuishoren.

Hierdoor was het mogelijk het aantal in het "Observatiebos" voorkomende inheemse plantensoorten belangrijk uit te breiden. Ten behoeve van de zaadwinning en de cultuur van bepaalde wilde-plantensoorten werd even ten N.O. van het "Observatiebos" een kwekerijtje ingericht.

De fazanten, die wij vorig jaar in dit (omrasterde) object hebben uitgezet, kwamen tot broeden. Voorts werd een vrij groot aantal fazante-eieren door krielhennen (van de wildschutten) uitgebroed. Wat bij proeven in vroeger jaren steeds mislukte, is nu wél gelukt: verscheiden fazanten, die uit het "Observatiebos" waren weggevlogen, hebben zich elders in het Park gevestigd.

De bijen en de mieren zijn de winter goed doorgekomen.

Fauna

De korhoenderstand, die de laatste jaren duidelijk achteruit is gegaan, vertoont helaas nog geen tekenen van verbetering. Voor ons gehele gebied wordt hun aantal momenteel geschat op ten hoogste 10 (enkele jaren geleden lag hun aantal nog tussen 20 en 30).

Chef Faunabeheer Wetzels is in overleg getreden met de heer J.A. Eygenraam te Ede (de deskundige op dit gebied), ten einde na te gaan of wellicht door biotoopverbetering (o.a. door te zorgen voor hoge, middelhoge en lage heide) de korhoenderstand kan worden verbeterd.

mei 1974

Weersomstandigheden

Het voorjaar was bijzonder droog, terwijl ook in de herfst en de winter, die daaraan voorafgingen, de hoeveelheid neerslag beneden normaal was gebleven.

Het gevolg was, dat van het uitgeplante plantsoen vrij veel is doodgegaan. Ook op de kwekerijen stierven heel wat jonge planten af, terwijl op de zaaibedden, waar zaad van diverse naaldhoutsoorten was uitgezaaid, de opkomst slecht was.

De Brandweer van de Gemeente Ede kwam ons, evenals in voorgaande jaren met een droog voorjaar, te hulp met een tankwagen, waarmee de betonnen drinkbakken in het Park (wild en vogels) werden bijgevuld.

In de verslagmaand regende het af en toe (jammer genoeg ook op Hemelvaartsdag (23 mei), één van onze topdagen wat het bezoek betreft); het bleef echter koud voor de tijd van het jaar. Het Park maakte dan ook tot eind mei een dorre indruk.

Tot overmaat van ramp daalde in de nacht van 29 op 30 mei – of beter gezegd: in de vroege ochtend van de 30e mei – de temperatuur tot -7° C! Deze zware nachtvorst heeft aanzienlijke schade veroorzaakt, vooral in jonge beplantingen van douglas, fijnspar en andere naaldhoutsoorten (zelfs de grove den is hier en daar bevroren!). Maar ook de inlandse en Amerikaanse eiken zien er troosteloos uit, evenals de acacia's. Sommige wilde planten, zoals de zeldzame beenbreek (*Narthecium ossifragum*) en enkele varenssoorten, blijken eveneens een flinke "tik" te hebben gehad.

Gelukkig ontstonden er geen bos- of heidebranden.

Herbebossing

Op "Kemperberg" werd een ruim 2 ha groot gedeelte van een door de stormen geteisterd grove-dennenbos omrasterd en vervolgens onderplant met douglas.

Wegen

Nadat het stuk autoweg tussen de ingang Otterlo en "De Pampel", alsmede 8.3 km rijwielpad waren hersteld, werd aan de Firma Bruil (Arnhem) de verbetering van de inrit bij "Rijzenburg" opgedragen: er is een verkeersgeleider geplaatst en de bestrating is vernieuwd.

Het aantal picknicksets langs de autowegen en nabij "De Koperen Kop" (van welke voorzieningen veel gebruik wordt gemaakt) werd uitgebreid met tien.

Fauna

Op 12 mei werd het eerste hertekalf gezien (door een bezoeker) en op 18 mei het eerste reekalf.

Op 17 mei cirkelden twee ooievaars geruime tijd boven de "Deelense Was". Van dit zeldzame schouwspel hebben toevallig ook de journalisten tijdens hun fietstocht kunnen genieten.

Bezoek aan het Park

Op 29 mei bracht de Hongaarse Minister van Landbouw, in gezelschap van een aantal hoge ambtenaren van de Hongaarse Ambassade, het Ministerie van Landbouw en het Staatsbosbeheer, een bezoek aan "De Hoge Veluwe".

Op 30 mei bracht 's morgens een Amerikaanse houtvester, samen met Ir. Tideman van het Bosbouwproefstation, een bezoek aan "De Hoge Veluwe", terwijl 's middags een gezelschap Duitsers, bestaande uit landschapsdeskundigen uit Westfalen/Lippe en een aantal afgevaardigden van het "Westfalenparlement" het Park bezocht. Met hen werd een rondrit door het Park gemaakt, waarbij uiteraard aan het terreinbeheer en speciaal aan de landschapsverzorging veel aandacht werd besteed.

juni 1974

Bezoekerscentrum

De nieuwe diaprojectie met geluidsapparatuur kon eindelijk in gebruik worden genomen.

Ook de informatie- en voorlichtingsapparatuur functioneert gelukkig weer.

Fietsen

Ons witte-fietsen-plan is niet alleen bij de pers in goede aarde gevallen, door onze bezoekers wordt het gratis beschikbaar stellen van deze 50 fietsen *enorm* gewaardeerd. Er wordt gewoon om "gevochten" en wanneer men 's morgens niet tijdig bij "De Koperen Kop" is, is de kans groot, dat alle fietsen weg zijn en men geruime tijd moet wachten voordat er een fiets terugkomt. Vermeldenswaard is nog, dat zelfs een Duitse en een Deense courant artikelen aan onze witte fietsen hebben gewijd.

Rijwielpaden

In "De Plijmen" werd een $\pm$ 500 m lang gedeelte van het rijwielpad door de westelijke Wildbaan, welk traject als gevolg van het uitslepen en afvoeren (in zware vrachtauto's) van stormhout geheel was vernield, in eigen beheer van een nieuw dek voorzien.

Fauna

Op "Kemperberg" — waar, zowel om bosbouwkundige als om landbouwkundige redenen, roodwild niet kan worden getolereerd — werd een drachtige hinde waargenomen. Vermoedelijk is dit dier over het binnenraster tussen Wildbaan en "Kemperberg" gesprongen. Voorshands is geen grote schade aan jonge beplantingen te verwachten; in ieder geval zal met het nemen van maatregelen moeten worden gewacht tot dit stuk haar kalf heeft gezet.

Vogelstand

Evenals elders in Nederland vertoont ook op "De Hoge Veluwe" de roofvogelstand een verheugend herstel. Dat wij tegenover derden

uitermate voorzichtig zijn met het doen van mededelingen hierover, behoeft wel geen betoog.

De bonte vliegenvanger wordt steeds talrijker. Wat de bezetting van nestkasten betreft, neemt hij op sommige plaatsen zelfs de eerste plaats in. Op "Kemperberg" werd het bezettingspercentage geschat op 25 %.

In de loop van juni werden op verscheiden plaatsen baltsende houtsnippen waargenomen.

Kleinwild

Er waren in de verslagmaand vrij veel konijnen. In de border langs het wandelpad bij "St. Hubertus" werd nogal wat schade aangericht. Gebleken is, dat de konijnen over het nieuwe wildrooster aan het begin van de oprijlaan naar "binnen" komen.

De Veertiende

De leden van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe' wordt medegedeeld, dat de veertiende Hubertus-Reünie van het camerajagersgilde, zoals op pagina 15 van de Lente-Schouw werd bericht, wederom gehouden zal worden in de grote zaal van Restaurant de Waldhoorn te Otterlo. In verband met het internationaal karakter van deze reünie door medewerking van o.a. 2 buitenlandse camerajagers, tevens vrienden van De Hoge Veluwe, wordt op een grote opkomst ook van buitenlanders gerekend. Alle vrienden van De Hoge Veluwe alsmede introducés zijn van harte welkom: toegang gratis. Aan deze reünie gaat een prachtige herfstrit, waaraan eveneens door belangstellenden kan worden deelgenomen, vooraf. Het programma voor zaterdag 26 oktober luidt als volgt:

10.15 uur:

Camerajagers en belangstellenden verzamelen zich in Restaurant de Gelderblom te Ermelo nabij station en stellen zich met hun auto's op langs de spoorbaan in N.O. richting en verklaren zich bereid niet-auto-bezitters mee te nemen voor de herfstrit.

precies 10.45 uur:

Vertrek, onder politie-escorte, voor een onvergetelijke herfstrit over het kroon domein, waarna vanaf Elspeet door iedereen op eigen gelegenheid in versneld tempo langs de kortste weg, via Uddelermeer naar Otterlo wordt gereden.

pl.m. 12.45 uur

Aankomst in Restaurant de Waldhoorn te Otterlo.

Bestuursmedelingen

Met vereende krachten is thans de tekst van de nieuwe statuten voor onze vereniging gereed gekomen. Het bestuur stelt zich voor de nieuwe statuten aan de leden ter goedkeuring voor te leggen op een **Buitengewone Ledenvergadering** op zaterdag 16 november 1974.

De oproep hiertoe is als circulaire aan dit blad toegevoegd en de tekst van de goed te keuren statuten is als bijlage van dit blad op gekleurd papier opgenomen.

Van oude jaargangen van ons tijdschrift De Schouw zijn nog exemplaren in voorraad, weliswaar geen complete jaargangen meer. Belangstellenden kunnen deze oude nummers bestellen bij de secretaris tegen f 0,25 per exemplaar plus portokosten.

klokslag 14.00 uur:

Begroetingssignalen. Iedereen wordt verzocht vóór 2 uur aanwezig te zijn om dit gebeuren zin- en stijlvol te doen verlopen.

14.02 uur:

Kort openingswoord gevolgd door het Jagerskoor uit "der Freischutz" (von Weber); koor en orkest van de Berlijnse Opera o.l.v. Hans Georg Otto.

hierna tot pl.m. 17.15 uur:

Hans Pollin und Sohn Stefan (15 j.): Mit Kamera auf der Suche nach Wild und Vögel (klank-dia-serie). Bernhard Schäffner (redactielid van de Schouw): En zie, de zon keert elke morgen weer (geluidsfilm). **Pauze** — consumptie (voor eigen rekening) verplicht Jelle Wagenmakers: Op en rond de Veluwe (klank-dia-serie).

pl.m. 18.00 uur:

Jachtmaaltijd in Restaurant 'Rust een Weinig', **Hoenderloo**; kosten slechts pl.m. f 16,— all in.

Men is niet verplicht hieraan deel te nemen. In de loop van de middag zal het aantal personen, dat deelneemt aan deze maaltijd, door mij worden opgenomen.

Eventueel kunt u de dag inkorten; dan dient u vóór 2 uur in de Waldhoorn aanwezig te zijn.

Inlichtingen betreffende deze unieke dag worden gaarne — uitsluitend telefonisch, liefst tussen 18.00 en 19.00 uur — door mij verstrekt.

Komt, hoort, ziet en geniet!

Jan Kammeijer, "De Pastorale", Hanengewei 3, Ermelo, Telefoon 03417-3962.

Ze zijn er weer, de paddestoelen...

M. Dijkstal

Door de regenrijke zomer belooft het seizoen goed te worden.

De mycelia hebben alle gelegenheid gehad zich te ontwikkelen. Wel heeft de te lage temperatuur geen goed gedaan. Paddestoelen, vooral de thermofiele soorten (warmteminnende soorten), houden van vocht en warmte. Toch is er in de zomer al heel wat te beleven geweest op mycologisch gebied. En er zal nog veel komen, het is dus nu de gelegenheid er eens op uit te trekken. De bekende gids van Morten Lange is eindelijk herdrukt (bij Elsevier). Het is een zeer geschikt boek, zowel voor de beginner als voor de iets gevorderde. Noteert u vooral wat u vindt, met wat bijzonderheden, dan zult u sneller vorderen.

Misschien kunt u dit jaar de blik eens van de bodem omhoog heffen en de stammen van de bomen afspeuren. Er zijn heel wat grote houtbewonende zwammen. Men vat hen samen onder de naam Polyporaceën. Ze groeien op dood of levend hout. In het laatste geval zijn het natuurlijk parasieten, maar de schade, die zij toebrengen, is niet zo groot. Wij nemen tegenwoordig hierover een ander standpunt in. En evenmin als wij het een hert "kwelijk nemen" als hij een boom beschadigt door het vegen van een gewei, vinden wij het erg als er soms een boom ten offer valt aan een parasitische zwam. Door de langzame groei duurt het proces trouwens heel lang. Jarenlang zien we de boom met prachtige groepen zwammen gesierd en vaak ook nog lang na zijn dood, want vele zwammen leven dan saprofytisch verder.

Heel bekend is de platte tonderzwam (*Ganoderma applanatum*). De hoed kan wel 30 cm worden, plat consolevormig, geelbruin tot bruinzwart, buisjes die in fijne poriën eindigen, die door druk verkleuren. Hij groeit op loofhout en komt zeer veel voor. De echte tonderzwam (*Fomes fomentarius*) daaren-

tegen is heel zeldzaam in ons land. Deze zwam is meer hoefvormig en de kenmerkende gallen zitten er niet op. Op de platte tonderzwam ziet u namelijk aan de onderkant bijna altijd bulten, die veroorzaakt worden door een insect. Zeldzaam is de lakzwam (*Ganoderma lucidum*), een nauwe verwant van de andere tonderzwammen. Hij ziet er echt gelakt uit, bruinrood, zeer opvallend.

Natuurlijk kent u de berkezwam (*Piptoporus betulinus*). Denkt u overigens niet, dat al die houtbewoners bruinachtig zijn. Ze hebben vaak schitterende kleuren. De zwavelzwam (*Tyromyces sulphureus*) is felgeel met oranje. Lichtblauw tot indigoblauw is de *Tyromyces caesius*, die geen Nederlandse naam heeft. Op beukestronken kunt u vinden de reuzezwam (*Grifola gigantea*), die werkelijk ongelooflijke afmetingen en een reusachtig gewicht kan bereiken. Dan nog een vuurrode: de biefstukzwam (*Fistulina hepatica*). Ja, hij lijkt sprekend op een biefstuk, het sap loopt eruit. Erg lekker is hij echter niet. U vindt hem op eiken. Eveneens aan de voet van eiken vindt men soms de aardige eikhaas (*Polypilus frondosus*). Veel kleine bruine hoedjes, dicht bijeen. De vorm is zo, dat men werkelijk kan denken: hé, wat zit daar aan de voet van die boom?

Een zeer schadelijke zwam is de dennemoorder (*Fomes annosus*), die overigens ook op loofbomen voorkomt. Hij is ook niet mooi, bruine onregelmatige lappen. Hij is kenbaar aan de witte rand.

Na het elfebankje, u wel bekend, komt het meest voor de witte bultzwam (*Trametes gibbosa*). Als alle Trametessoorten heeft hij langwerpige poriën, in dit geval zelfs doolhofachtig. Van boven wit tot geel en praktisch altijd begroeid met algen.

Let u dit jaar eens op de houtbewoners. U zult ze boeiend vinden.

'Professionele foto-amateur' Ton Berends:

*Ongelooflijk, dat zoiets
nog bestaat in Nederland!*

Jaap de Wit

foto 1

De heer Ton Berends (47) komt sinds 1955 regelmatig op De Hoge Veluwe en is al acht jaar lid van de werkgroep fotografie van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe'; 'zeg maar vanaf het begin' is hij daarvan sekretaris. Bij zijn eerste kennismaking met het park zag hij het wild, kocht een kleinbeeldcamera en ging achter het wild aan. 'Rustgebieden' bestonden toen nog niet; hij zegt: 'In wezen verstoorde je het wild zonder dat je het zelf wou...'

foto 2

Tegenwoordig is dat wel anders. Ton Berends:

'In de bronsttijd (dus de paartijd van het edelwild), die half september begint en duurt tot half oktober, kan het landschap of de windrichting het wel eens nodig maken dat je fotografeert vanuit een schuilhut, ofschoon ik eigenlijk het liefst in de vrije natuur zit. Nou heb ik vroeger zelf ook altijd gedacht: die lui van de fotowerkgroep hebben zoveel faciliteiten, die gaan in de bronst één of twee keer 'aanzitten' en dan maken ze achter elkaar schitterende bronst-opnamen. Dat is beslist niet waar! Het is de laatste jaren zelfs zó, omdat ik verlofdagen te kort kwam, dat ik m'n verlofdagen moest halveren en elke middag vanuit Zaandam, waar ik werk, met de auto naar De Hoge Veluwe reed, 's middags ging aanzitten tot 's avonds half zeven, als het donker is. Dan ging je onverrichterzake weer naar huis - twee jaar achter elkaar, en elk jaar twee weken lang. Dat moet je er dus gewoon voor over hebben!'

foto 3

Destijds fotografeerde Ton Berends voornamelijk wild, toen allerlei plantjes en de laatste tijd gaat zijn voorkeur uit naar het landschap, ofschoon hij het wild op de gevoelige plaat blijft vastleggen – alles bij elkaar gaat het om enkele duizenden opnamen, en daarvan zijn maar enkele opnamen 'toppers', uiteraard. Dit is er zo een:

'Dit is 'de Cantharel', één van de zwaarste herten van De Hoge Veluwe. Ik heb deze foto in de bronsttijd gemaakt op een fotografisch/landschappelijk aantrekkelijke plaats waar het wild wel doorheen wil trekken. De laatste jaren fotografeer ik uitsluitend met een Leitz-camera. Niet omdat ik een Leica-fan ben, maar gewoon omdat-ie het minste sluitgeraas maakt. Ik heb diverse toestellen gehad en daarbij ervaren, dat – als ik een opname maakte – het wild onmiddellijk afsprong, terwijl dat bij vrienden helemaal niet het geval was met een Leica. Bij reflexcamera's maakt de spiegel altijd het meeste lawaai, maar bij het Leica-systeem kun je de spiegel onafhankelijk van de sluiters omhoog en omlaag laten komen, waardoor ie veel minder lawaai maakt.

En dan is het zo dat je 's middags om half drie gaat zitten, maar het wild komt meestal niet eerder dan tegen de avond uit de dekking vandaan. Je wilt een zo langzaam mogelijke film gebruiken om toch optimale scherpte te krijgen, maar tegen de avond is er natuurlijk weinig licht. Je moet dan lang belichten en het juiste moment uitpikken als je fotografeert. Als een hert staat te burlen en z'n kop achterover houdt en dus altijd even stil is, dan zijn er altijd opnamen bij waarbij je een halve of een kwart seconde kunt belichten. 't Is natuurlijk moeilijk, maar in zo'n serie zitten er dan altijd wel een paar goeie bij...'

foto 4

'Het zijn vaak de foto's waarvan je het minste verwacht die toch verdraaid aardig blijken te zijn en eigenlijk is deze gemaakt in een haast onmogelijke positie, als je ziet dat

je door de takken heen staat te fotograferen. De foto is ietsje onscherp omdat er een tak vlak voor de lens staat. 't Is gewoon een familieplaatje: links de hinde, dan het smaldier (dat is een kalf van het vorige jaar) en het kalf, met daarachter het hert dat daar staat te burlen. Dit is wel het zwaarste hert, dat ooit (op 21 september 1972) op De Hoge Veluwe geschoten is.'

Even pauze, daarna vervolgt de heer Berends: 'Dit zijn hoogtepunten wat betreft de wildfotografie in de bronsttijd. Daar reserveer ik altijd m'n vakantie voor. Dan zit ik in de Valkeniershut (gelegen aan de kant van Hoenderloo), en daar hoor je dan 's avonds

het haardvuur knapperen — je hebt er geen elektrische verlichting, alleen gas; het water wordt er zo'n twintig meter diep uit de grond gepompt... En als je daar zit, 's avonds of 's nachts, en de herten hoort burlen: het is toch ongelooflijk, dat zoiets nog bestaat in Nederland! Je bent daar dan met z'n tweeën of drieën, leden van de werkgroep, en daarbij spreek je dan met elkaar af: nou, dáár gaan we morgenmiddag 'aanzitten'!...

foto 5

'Dit is wel m'n mooiste reebok-foto, verschrikkelijk scherp. Het takje dat in het gewei zit? Een reebok wil z'n gebied markeren, hij is nogal aan z'n territorium gebonden en dat markeert-ie met behulp van een reuk-klier, die bij het gewei aan het voorhoofd zit. Hij slaat dus wel met z'n gewei in de takken en krabt met z'n poten aan de grond (je kunt dan ook van die krabplaatsen vinden) en daar brengt hij die reukstof op aan. Hier heeft hij dus een takje tussen z'n gewei zitten, hij heeft in de begroeiing zitten slaan, zitten vegen. Hij heeft een mooi gewei dat prachtig is 'bepareld', het heeft mooie lange enden.'

Na een adempauze:

'Weekenden, wéken achter elkaar zitten en dan opeens, dan maak je zo'n foto hè! Je ziet het wild ver weg, je ziet het dichterbij; soms zijn de weersomstandigheden weer niet goed... Deze kwam zó op me inlopen. Zulke momenten zijn vreselijk spannend, je denkt: komt-ie nou deze kant op?; zal-ie geen wind van me krijgen? Je kunt zien dat deze opname lang belicht is, dat moest wel... Je zit te trillen op 'n gegeven moment, dat noemen ze wel de 'Jachtfieber' — een jager kent dat ook, dat ie haast niet kan schieten van de zenuwen. Zo'n dier kan zó stilstaan, deze opname is een kwart of een halve seconde belicht, dat weet ik niet precies meer. Eerst vond ik 't jammer, die tak voor z'n kop, maar die geeft toch wel een beetje diepte erin en gelukkig is 't maar heel plaatselijk. Hij komt ook in 'Wild und Huhn' te staan, het grootste jachtblad van Europa met een oplage van 80.000...'

foto 6

'En dit is een reekalf, een bok-kalf, dat kun je zien aan de 'spiegel', die witte plek aan de achterkant die hij helemaal gaat opzetten als er gevaar dreigt. Bij een geitekalf is de spiegel meer hartvormig... Gezeten in de buurt van een plaats met een redelijke kans op wild begint, althans bij mij, zo kalm aan een onbeschrijfelijk gevoel van tevredenheid en rust over me te komen. Wachtend achter m'n scherm is het alsof de wereld van problemen en lawaai steeds verder van me afzeilt. Een wolkenlucht krijgt je hoogste belangstelling, een kraai blijkt opeens een verschrikkelijk interessante causeur te zijn; van links komt een haas op, scharrelt wat midden op het toneel rond en gaat dan rechts weer af. Als de zon tijdelijk achter een enorme wolk verdwijnt, word je er opeens aan herinnerd, dat je eigenlijk aan het fotograferen bent. Een wijzertje op de belichtingsmeter moet je vertellen hoe licht (of hoe donker) het eigenlijk precies is en dit resulteert weer in het verdraaien van een knopje voor de sluitertijd aan de camera. Tsjonge, wat een vervelende technische beslommingen, langzaam zak je weer terug in een gelukkig gevoel van kijken, mijmeren en wachten met in je onderbewustzijn toch de waakzame spanning van de jacht. Elke kleinigheid wordt weer belangrijk en je vraagt je af, hoe lang er misschien vlakbij een stuk wild aan de bosrand staat te 'zekeren'.

Als er opeens een reekalf uittreedt is het gevoel van rust verdwenen, en dat je been net begon te slapen ben je gelijk vergeten. De wind is gunstig en het diertje scharrelt, onkundig van de voyeur-vlakbij, voor mij rond. Als na de eerste klik van de camera het bokkalf niet afspringt, is de spanning weliswaar voor een deel verdwenen, want nu kun je rustig verder blijven fotograferen zonder hem te verstoren. Als hij zijn spiegel laat zien en zijn rug begint te likken, moet je opeens denken aan de bekende Walt Disney-teke-

ning en je verwacht elk ogenblik een vlinder op zijn rug te zien. Je neemt maar geen risico en drukt af, want die vlinder zou toch wel eens te véél gevraagd kunnen zijn...'

foto 7

Ton Berends laat nog vele foto's de revue passeren, waaronder deze van een in het donker geflitste bosuil en hij vertelt er allerlei bijzonderheden bij. Heeft het daarbij ook over zijn grote liefde, het maken van dia-series met geluid en zet uiteen, dat hij zelfs een avond-vullend programma kan verzorgen. Zijn hoofdserie, die hij samen met J. van der Schoor vertoonde voor de 'Vrienden van De Hoge Veluwe', was een groot succes en een boeiend schouwspel.

Wie meer van deze series wil weten, kan zich in verbinding stellen met de heer A. Berends, J.P. Heyestraat 153, Amsterdam-W., tel. 020-160588.

Museumnieuws

Concerten

Op 5 oktober zal *Meinard Kraak*, die december 1973 op de Reger-avond zo voortreffelijk inviel voor Elisabeth Cooymans, met Gérard van Blerk een liederenavond geven in het museum. Het programma is ten dele nog een verrassing, maar in elk geval zingt hij na de pauze de cyclus die schone Müllerin van Schubert. Wanneer iemand geïnteresseerd is in de muzikale en psychische betekenis die deze reeks liederen voor Schubert had, dan zou hij het prachtige boekje moeten lezen dat de componist en dirigent Bertus van Lier een tiental jaren geleden over de betekenis van deze compositie schreef.

Kraak, die jaren les had van Pierre Bernac, heeft zich heel intens ingeleefd in de dramatick van deze liederen.

Museum-bericht

Het Kröller-Müller Museum heeft van een particuliere collectionneur uit Parijs een marmeren torso uit 1912 van *Brancusi* in onbepaald bruikleen gekregen. Ieder die in Parijs in het museum voor Moderne Kunst het atelier van Brancusi bezocht (dat na zijn dood in 1957 in zijn geheel overgedragen werd aan de Franse staat), zal er zich over verwonderd hebben dat nimmer een museum of particuliere verzamelaar in Nederland een (nu volstrekt onbetaalbaar) werk van Brancusi aankocht. Brancusi was de grote voorganger voor alle beeldhouwers als Arp, Hepworth, Moore, die al in 1910 tot zeer gave, meestal ei-vormige, bijna-abstracte vormen kwam. De tors van prachtig geaderd wit marmer is een zeer zuiver voorbeeld van zijn werk uit die jaren.

De bruikleengeefster heeft uit grote bewondering voor de Kröller-Müller-collectie en de sculptuur-verzameling in Otterlo aan dit ongelooflijk genereuze bruikleen slechts twee voorwaarden verbonden: het beeld mag niet in "een glazenkooi" geplaatst worden, maar ook moet voorkomen worden dat bezoekers het aanraken (warme handen laten sporen achter op marmer)... Men zij dus voorzichtig!

Vincent van Gogh

en De Hoge Veluwe

"De schoonheid, die het nationale park "De Hoge Veluwe" de natuurliefhebber heeft te bieden is van onschatbare waarde. Wanneer men dan ook nog kan genieten van de kunstverzameling in het Kröller-Müller museum is de combinatie compleet", zo schrijft ons het lid van de 'Vrienden', de heer A.J.M. Gerards uit Sittard. Gebrek aan plaatsruimte verhindert ons zijn hele ontboezeming in de Schouw op te nemen. Enkele korte stukken willen we u echter niet onthouden. Ze getuigen ervan, dat De Hoge Veluwe en het Kröller-Müller Museum een eenheid zijn, elkaar aanvullen.

"Een bezoek aan het park op een druilerige herfst dag is welhaast onvergetelijk. Met het lijnenspel en coloriet van Van Gogh vers in het geheugen (een bezoek aan het museum is daartoe voldoende) kan men op zo'n regenachtige najaarsdag ten volle van een parkwandeling genieten. Het nationale park biedt de bezoeker dan ook de unieke gelegenheid werkelijkheid en impressie te verenigen in een belevenis."

En verderop: ..... "terug naar de vorige eeuw. Over de tijd van omstreeks 1890 schreef de Fransman Albert Aurier (een tijdgenoot van Vincent van Gogh): 'Overall eist men tegenwoordig het recht op dromen, het recht op het blauwe uitspannel, het recht de sterren te plukken, kortom men wil het onmogelijke mogelijk maken.'

Deze woorden zijn nog steeds juist. Het is dan ook een verademing (en dat kan niet vaak genoeg herhaald worden) een gecombineerd bezoek park/museum te kunnen beleven. Wij moeten er met zijn allen voor blijven zorgen, dat dit stuk kunstbezit (de natuur is voor mij ook een stuk kunstgeschiedenis) voor ons bewaard blijft."

Gelukkig dat er nog mensen zijn die zó van ons park kunnen houden!

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Art. 2. De vereniging beoogt het aankweken van een hechte band onder hen, die belang stellen in de Stichting "Het Nationale Park De Hoge Veluwe", gevestigd te 's-Gravenhage, alsmede het bijstaan van het bestuur van die Stichting in het verwezenlijken van de doeleinden, die het krachtens de grondregelen van die Stichting heeft na te streven.

Art. 3. 1. De vereniging tracht haar doel te bereiken door in nauwe samenwerking met het dagelijks bestuur van de Stichting "Het Nationale Park De Hoge Veluwe"

- a. in brede kring belangstelling te wekken voor "Het Nationale Park De Hoge Veluwe" door het stimuleren van het bezoek aan dit park;
  - b. het organiseren van één of meer "Hoge-Veluwedagen" per jaar;
  - c. het vormen van werkgroepen uit en in bijzondere gevallen mede buiten haar leden, ter bestudering van bepaalde onderdelen, mogelijkheden en belangen van "Het Nationale Park De Hoge Veluwe";
  - d. het dienen van advies en/of het doen van voorstellen aan het dagelijks bestuur voornoemd;
-

BESTUUR

Jhr. W.H. de Beaufort	- ere-voorzitter
D.A. Kramer	- voorzitter
H.C. Haitink	- secretaris
	Prins Bernhardweg 10, Oosterbeek, telefoon 085-335455
Mr. Ph.A.J. Mees	- penningmeester
Ir. B.T. Bosman	
Drs. W.J. Doude van Troostwijk	
Mr. F.Th. Dijckmeester	- burgemeester van Apeldoorn
Mevr. W. Ebrecht-van Riemsdijk	
G.A. Kolk	
Ir. H. van Medenbach de Rooy	- directeur Nationale Park De Hoge Veluwe
Drs. J.C.H. Oudemans	
Drs. R.W. Oxenaar	- directeur Rijksmuseum Kröller-Müller
Drs. J.A.F. Roelen	- burgemeester van Arnhem
J. Slot	- burgemeester van Ede
K. Stapel	

De minimum-contributie bedraagt f 10,- voor gewone leden; voor huisgenoten van leden f 3,50; voor jeugdleden (tot 18 jaar) f 1,-. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor ten minste f 10,- per jaar. 'De Schouw' wordt u gratis toegezonden. Contributies dienen overgemaakt te worden aan de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe', giro 95 19 93 te Arnhem.

